

วิถีชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย: ภายใต้การสะสมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล
Livelihoods of Sugarcane Migrant Labor of Kui Ethnic Group: Capital Accumulation under the
sugarcane and sugar industry

อุบล สวัสดิ์ผล¹ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ² ชูพักตร์ สุทธิสา³
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาคารเรียนรัฐพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
โทรศัพท์: 0-4375-4369, 0-4375-4321-40 ต่อ 2005 โทรสาร: 0-4375-4369 ต่อ 407
E-mail: ubon.sawasphon@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่องวิถีชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย ภายใต้การสะสมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อย ศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์กูย บ้านตม ตำบลตม อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เดินทางมาตัดอ้อยที่จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับการวิจัยแบบมีสนามหลายพื้นที่ โดยใช้แนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาล และแนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน มาอธิบาย เก็บข้อมูลระหว่างปีพ.ศ.2554 ถึงปี พ.ศ. 2555

ผลการศึกษาพบว่า แรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย บ้านตม จังหวัดศรีสะเกษ มีพัฒนาการกลายเป็นแรงงานตัดอ้อยในต่างถิ่นเป็นเวลานาน ส่วนหนึ่งเกิดจากบรรดาอำนาจท้องถิ่น ร่วมกับหัวหน้าสายโดยอาศัยระบบอุปถัมภ์กับแรงงานที่เป็นเครือญาติ ทำให้ถูกมองว่าเป็นอื่นด้วยปัญหาทางชาติพันธุ์ ขณะที่กลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อยมีการปรับตัวเพื่อให้ตัวเองสามารถมีชีวิตรอด ต้องเผชิญกับความทุกข์ ปัญหาสุขภาพ ความเสี่ยงต่างๆ ขณะเดียวกันแรงงานอพยพตัดอ้อยมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นแต่ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง ต้องอาศัยงานวิชาการ หน่วยงานรัฐ และภาคประชาสังคมให้ความสนใจกลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อย

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, แรงงานอพยพตัดอ้อย, กลุ่มชาติพันธุ์กูย

Abstract

The study on the livelihood of Kui migrant laborers from Sisaket Province. Under the capital accumulation of sugarcane and sugar industry. Purposes to study the lifestyle of migrant ethnic groups harvesting sugarcane . And ways to improve their livelihood. Study of Kui ethnic groups, BaanToom tambol Toom Sri-Rattana district. Sisaket Province. Their harvesting sugarcane. Maha Sarakham, Sa-Kaew and Nakhon Sawarn Province.Using a participatory action research process and multi-sited ethnography the concept of capital accumulation with a primitive accumulation. Operating strategies and concepts

to describe their livelihood. Data collection was conducted during 2011 to 2012.

The study finds Kui migrant laborers from Baan Toom Srisaket Province.They have become migrant workers harvesting sugar cane in a long time. Part of the local authority. head through the host system with a kindred workers. To be seen as other ethnic problem. While Kui migrant laborers adjustment in order to be able to survive. Faced with suffering health risks. Meanwhile, migrant laborers needs to improve their quality of livelihood but cannot do it alone. Requires academic, government and civil society to focus groups of Kui migrant laborers.

Keywords: Livelihood , migrant laborers for sugarcane harvest, Kui Ethnic Group

1. บทนำ

ชาวบ้านในบ้านตม ตำบลตม อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูยหรือส่วย นอกจากการมีอาชีพทำนาแล้ว ชาวบ้านยังมีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างนอกชุมชนจำนวนมาก โดยเฉพาะการไปเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อย การเดินทางตัดอ้อยในแต่ละครั้งชาวบ้านตมจะเดินทางเป็นครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ในช่วงต้นเดือนธันวาคมของทุกปี หลังการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จโดยรถบรรทุกขนอ้อยของเจ้าแก้มรับแรงงาน ไปส่งยังพื้นที่ตัดอ้อยในจังหวัดต่างๆของประเทศ จากข้อมูลการสำรวจจำนวนครอบครัวที่ไปรับจ้างตัดอ้อยในระหว่างปี พ.ศ. 2553 พบว่า ชาวบ้านตมเดินทางไปตัดอ้อยที่จังหวัดขอนแก่น 78 ครอบครัว จังหวัดนครสวรรค์ 59 ครอบครัว จังหวัดสระแก้ว 51 ครอบครัว กาญจนบุรี 35 ครอบครัว และจังหวัดอื่นๆ 13 ครอบครัว รวมทั้งหมด 236 ครอบครัว บางครั้งกลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อยเหล่านี้จำเป็นต้องเดินทางข้ามประเทศเพื่อเป็นแรงงานตัดอ้อยในประเทศมาเลเซีย ผ่านระบบนายหน้า หรือหัวหน้าสาย

การเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อยของกลุ่มชาติพันธุ์กูย บ้านตม จังหวัดศรีสะเกษ เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมน้ำตาลของไทย ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยสามารถผลิตอ้อยและน้ำตาลป้อนสู่ตลาดโลก เป็นอันดับต้นๆ รองจากประเทศบราซิล

และประเทศออสเตรเลีย ในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้จากการส่งออก และจำหน่ายน้ำตาลทรายเป็นมูลค่ามากกว่า 80,000 ล้านบาท และการผลิตอ้อยและน้ำตาลอุตสาหกรรมโลกยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังข้อมูลการผลิตน้ำตาลทรายของโรงงานน้ำตาลทรายทั่วประเทศปี 2553/54 มีพื้นที่ปลูกอ้อย จำนวน 8.46 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจากปี 2552/53 จำนวน 1.32 ล้านไร่ หรือประมาณ 18% ซึ่งมีพื้นที่กระจายอยู่ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก [1]

ขณะที่การศึกษาของผู้วิจัย [2] พบว่า ระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตอ้อยจนถึงกระบวนการผลิตน้ำตาล และการส่งออกน้ำตาลไปในที่ต่างๆ มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทุนโดยเฉพาะเจ้าของไร้อ้อยขนาดใหญ่ ใช้วิธีการสะสมทุน โดยการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานตัดอ้อยในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ “การตกเขียวแรงงาน” ซึ่งหมายถึง การที่เจ้าแก่จ่ายเงินล่วงหน้า พอถึงฤดูเปิดที่บ่ออ้อยแรงงานตัดอ้อยก็จะไปใช้หนี้โดยการเป็นแรงงานตัดอ้อยแทน ผ่านระบบหัวหน้าสายในหมู่บ้าน แรงงานตัดอ้อยเหล่านี้ถูกเอาเปรียบ ด้วยวิธีการจ้างแรงงานตัดอ้อยแบบเหมาหัวตัน การบังคับให้แรงงานตัดอ้อยสด เพื่อให้เจ้าแก่ได้ราคาอ้อยสูงขึ้น แต่แรงงานตัดอ้อยมีความยากลำบากและตัดอ้อยได้น้อยลง การที่แรงงานตัดอ้อยต้องหยุดตัดอ้อยบ่อยครั้งและเป็นเวลานานหลายวันเนื่องจากสาเหตุรถขนอ้อยมีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณอ้อยที่ตัด และการรอคิวคิวค้ำอ้อย ทำให้แรงงานต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและไม่ได้รับค่าชดเชยแรงงาน การที่แรงงานตัดอ้อยไม่มีหลักประกันสุขภาพจากการทำงาน รวมถึงเจ้าของไร้อ้อยไม่มีที่พัก ไม่จัดสุขภาพใกล้สิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่มีไฟฟ้า

แรงงานอพยพตัดอ้อยบ้านดงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวยยังถูกมองว่าไม่ได้เป็นแรงงานไทย ถูกดูถูกจากคนท้องถิ่นที่พวกเขาไปตัดอ้อย จากแรงงานตัดอ้อยที่เป็นคนลาว บางครั้งแรงงานเหล่านี้ยังถูกเรียกว่าเป็น “แขก” การมีวิถีการดำรงชีวิตเป็นแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย บางครั้งจะได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเสมือนกับไม่ใช่คนไทย เช่น ระหว่างการมีชีวิตแบบแรงงานอพยพตัดอ้อย บางครั้งพวกเขาไม่สบายต้องไปรักษาที่สถานพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้รับการเลือกปฏิบัติที่แตกต่างจากแรงงานตัดอ้อยที่เป็นคนในพื้นที่ บางครั้งถูกมองว่าเป็นแรงงานต่างด้าวที่มาจากประเทศกัมพูชาหรือพม่า บางครั้งแรงงานอพยพต้องคลอดลูกในช่วงการทำงานแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ยอมให้ไปเกิดทั้งที่แรงงานกลุ่มนี้เป็นคนไทยมีสิทธิที่จะได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกัน และที่สำคัญ แรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มนี้ต้องกลับมาพร้อมกับการเป็นหนี้แทบทุกครั้ง และต้องมีหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น

จากปรากฏการณ์ข้างต้นเพื่อทำให้เข้าถึงวิถีชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิถีชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย จังหวัดศรีสะเกษ ภายใต้การสะสมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล ที่เอาเปรียบ ขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากแรงงานอพยพตัดอ้อย ทำให้เป็นคนกลุ่มรองทางสังคม และตกอยู่ภายใต้วงจรของหนี้สินที่สืบทอดถึงลูกหลานตลอด 30 ปี ว่าคนกลุ่มนี้

พวกเขาจะมีวิธีการต่อสู้ดิ้นรนให้มีชีวิตรอดได้อย่างไร รวมถึงพวกเขาจะมีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้หลุดพ้นจากการเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อยได้อย่างไร

บทความนี้จะให้ความสำคัญกับแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย โดยนำแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาล และแนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน เข้าช่วยอธิบาย

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย ภายใต้การสะสมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัยและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิด ทฤษฎี

3.1.1 แนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาล (Primitive accumulation)

ผู้วิจัยนำแนวคิดการสะสมทุนแบบบุพกาล มาอธิบายวิถีการที่ทุนนำมาใช้กับกลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กวย บ้านดง การสะสมทุนแบบบุพกาล ของ David Harvey เป็นแนวคิดที่อธิบายว่า ทุนนิยมมีการสะสมทุนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากความรุนแรง ความป่าเถื่อน และความโหดร้ายทารุณไม่ได้ปรากฏออกมาในกระบวนการอย่างโจ่งแจ้ง การสะสมทุนแบบบุพกาลได้แฝงตัวในยุคปัจจุบันในระบบทุนนิยม นอกจากทุนมีวิธีการแก้มือแข็งพื้นที่และเวลา ทุนยังสะสมทุนโดยวิธีการสะสมทุนแบบบุพกาล นั่นก็คือการขูดรีดแรงงาน ซึ่งที่ผ่านมา มีงานศึกษาการสะสมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายภายใต้ระบบการค้าโลก เช่น

งานศึกษาของเครือข่ายวิชาการเพื่อความเป็นธรรมแก่เกษตรกรในระบบพันธสัญญา[3] ได้พูดถึงวิธีการดูดซับของทุนที่นำมาใช้กับเกษตรกรปลูกอ้อยรายย่อย กรณีการปลูกอ้อยพื้นที่ดงมูลอำเภอนองบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การปลูกอ้อยของเกษตรกรตกอยู่ในระบบโควตาที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น โรงงานโควตาใหญ่ โควตาย่อย นักสำรวจ และผู้ปลูกอ้อยหรือชาวบ้าน ภายใต้การปลูกอ้อยระบบนี้ชาวบ้านที่ปลูกอ้อยจะเสียเปรียบเพราะมีการเอาอ้อยเพื่อถ่วงราคา การขายอ้อยตกเขียว การเอาเปรียบในช่วงการขายอ้อย การคำนวณค่าความหวานที่เกษตรกรไม่สามารถต่อรองได้ และภายใต้ระบบโควตาเกษตรกรต้องแบกรับภาระความเสี่ยงฝ่ายเดียว

3.1.2 แนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Tactics in everyday life practice)

แนวคิดของ de Certeau [4] ได้พัฒนาแนวคิดมาจาก Outline of a theory of practice ของ Bourdieu ซึ่งเป็นแนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Tactics in everyday life practice) ที่ใช้อธิบายถึงพลวัตรของความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน

ชีวิตประจำวันโดย de Certeau ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ “Strategy” หรือ “ยุทธศาสตร์” หมายถึงการกระทำของอำนาจที่มีฐานที่มั่นชัดเจน ซึ่งเป็นตัวกำหนดจัดวางความสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ ที่อยู่นอกวงโคจร ตรรกะของการเมือง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ ถูกสร้างขึ้นมาในรูปของวิทยาศาสตร์ ส่วน “Tactic” หรือ “กลยุทธ์” หมายถึงการกระทำที่เรามีตำแหน่งแห่งที่ของตัวเอง แต่แฝงอยู่ในเครือข่ายของอำนาจ อาศัยจังหวะและโอกาสในการฉวยผลประโยชน์ หรือต่อรองกับอำนาจ การทำงานของกลยุทธ์จะเป็นครั้งคราว และไม่ได้ครอบครองผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ความสำเร็จอยู่ที่การหาช่องจังหวะเฉพาะหน้าให้เป็นโอกาส กลยุทธ์เป็นศิลปะของผู้ที่อ่อนแอ

การศึกษาของ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ[5] เรื่องกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาว ที่ทำงานในประเทศไทย ภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภาคลุ่มน้ำโขง ได้ใช้แนวคิดของ de Certeau ผสมกับแนวคิดลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อย ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ พบว่า คนกลุ่มนี้ต้องเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติเพราะการขยายอำนาจมาที่ชายแดนของรัฐกัมพูชา การบริโภควัฒนธรรมไทย และการถูกบีบบังคับจากครอบครัว ขณะที่ชีวิตของแรงงานต้องต่อรองและปรับตัวตลอดเวลาโดยหยาบใช้ อัตลักษณ์ที่สิ้นไหล การร่วมมือกับนายจ้างที่กดขี่อาปรางตัวตน การสร้างเครือข่ายทางสังคม แต่คนกลุ่มนี้ไม่ได้อ่อนแอเสมอไปเพราะพวกเขาเป็นผู้กระทำ การเห็นได้จากการต่อรองกับวัฒนธรรมเดิม และปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเมื่อพวกเขากลับไปยังหมู่บ้านที่ชายแดน

3.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์กลุ่มชาติไทย เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ไทย จึงสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 2 แนวทาง ด้วยกัน คือ

แนวทางที่หนึ่ง กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับรากเหง้าดั้งเดิม (Primordialist) ที่ผ่านมาวงวิชาการสนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยโดยมุ่งศึกษาลักษณะทางประวัติศาสตร์ และทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ ซึ่งงานในกลุ่มนี้ที่ผ่านมามีค่อนข้างมาก งานที่สำคัญ ได้แก่งานศึกษาของไพฑูริย์ มีกุล [6] และงานศึกษาของธวัช ปุณโณทก [7] ที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยดังกล่าวจะเน้นเรื่องประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยกลุ่มแรกไม่ได้ทำให้เกิดความเข้าใจปัญหาทางสังคมที่คนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเผชิญมากนัก โดยเฉพาะมิติฐานะทางสังคมและการดำรงวิถีชีวิต

การศึกษาแนวทางที่สอง เป็นการศึกษาวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ในมิติของการดำรงวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรน งานศึกษาที่สำคัญคือ การศึกษาของ Komatra Chuengsatiansup ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง Living on the Edge : Marginality and Contestation in the Kui Community of Northeast Thailand[8] ได้อธิบายให้เห็นถึงการต่อสู้ดิ้นรนของวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ที่เป็น

คนชายขอบที่ต้องอพยพเดินทางติดตามช้าง อาศัยอยู่กับช้าง เพื่อทำการแสดงเร่ร่อนขอทานช้าง เพื่อขายเครื่องรางของขลัง ในที่ต่างๆ Komatra Chuengsatiansup ใช้วิธีการติดตามคนเลี้ยงช้างไปในที่ต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเลี้ยงช้างและการมีวิถีชีวิตแบบคนชายขอบ

ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาในแนวทางที่สอง ได้ทำให้เกิดความเข้าใจถึงปัญหาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่พวกเขาต้องเผชิญ ทำให้เข้าใจถึงวิถีการดำรงชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ในยุคปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่างานศึกษาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่เลี้ยงช้าง ขณะทำงานศึกษานี้ สนใจวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่เป็นชาวนา และต้องมาเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อย

4. วิธีดำเนินงาน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ร่วมกับการเก็บข้อมูลแบบมีสนามหลายพื้นที่ (Multi-sited ethnography) โดยแบ่งวิธีดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ได้แก่ การศึกษาและทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมายศึกษาบริบทหมู่บ้าน การทำความเข้าใจกับชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการดำเนินการวิจัย ได้แก่ การกำหนดปัญหาและพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน การออกแบบการวิจัยและการจัดเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน และการเก็บข้อมูลโดยการติดตามแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไปในที่ต่างๆ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการติดตามแรงงานอพยพตัดอ้อย เป็น 3 สนาม ได้แก่ สนามที่ 1 จังหวัดมหาสารคามพื้นที่ภาคอีสาน ติดตามกลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 ครอบครัว สนามที่ 2 จังหวัดสระแก้วพื้นที่ตัดอ้อยชายแดนไทย-กัมพูชาพื้นที่ภาคตะวันออก ติดตามกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 17 ครอบครัว และสนามที่ 3 จังหวัดนครสวรรค์พื้นที่ภาคกลาง ติดตามกลุ่มเป้าหมายจำนวน 40 ครอบครัว ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล โดยการจัดระเบียบข้อมูล ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึก การรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธี การนำเสนอข้อมูลกับชาวบ้านโดยการจัดเวทีคืนข้อมูลต่อชุมชน เพื่อทำความเข้าใจและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ขณะเดียวกันเป็นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย แกนนำชาวบ้าน กลุ่มแรงงานตัดอ้อย กลุ่มหน่วยงานภาครัฐและภาคสังคมที่อยู่ในพื้นที่

5. ผลการศึกษา และการอภิปรายผล

5.1 พัฒนาการแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย

แรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย เป็นแรงงานระดับล่างสุดของระบบสายพานการผลิตอ้อยและน้ำตาลเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลก เป็นแรงงานที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่ยอมทำ เนื่องจากเป็นงานที่มีความยากลำบาก มีความเสี่ยง เป็นงานที่สกปรก และเป็นงานที่มีอันตราย แรงงานเหล่านี้จะไปทำงานในที่ทุรกันดาร ห่างไกล ชายแดน พวกเขาจะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยการสร้างแคมป์ นอนเต็นท์ หรือที่พักอาศัยที่เรียกว่า “ขนา” ที่เจ้าของไร่อ้อยสร้างไว้ให้แรงงานตัดอ้อย

การเดินทางไปรับจ้างตัดอ้อยแต่ละครั้งคนบ้านตุมจะเดินทางเป็นครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2516 เริ่มต้นจากจังหวัดลพบุรี จากนั้นได้ขยายไปพื้นที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดกาญจนบุรี นครสวรรค์ และสระแก้ว ขณะที่ระบบนายหน้า ถูกนำมาใช้ครั้งแรก ในปีพ.ศ. 2518 ด้วยเครือข่ายของเจ้าแก๊วไร่อ้อยและในปี พ.ศ. 2526 ระบบหัวหน้าสายถูกนำมาใช้ในพื้นที่จังหวัดชลบุรีเป็นแห่งแรก บางพื้นที่ในช่วงนี้เป็นยุคเจ้าแก๊วโหด แรงงานตัดอ้อยหนีตายตัดอ้อยที่ต้องมีปิ่นมีคนคุมแรงงานตัดอ้อย มีการใช้ยาบ้าผสมน้ำให้แรงงานตัดอ้อย มีการฝังศพแรงงานตัดอ้อยที่ถูกฆ่าไว้ได้ขนา เพื่อข่มขู่แรงงานตัดอ้อย มีเหตุการณ์โจรปล้นเงินแรงงานตัดอ้อยระหว่างเดินทางกลับ หลายคนไปตัดอ้อยแล้วไม่ได้เงินกลับบ้าน และช่วงปี พ.ศ. 2542 ถึงพ.ศ.2552 เป็นช่วงแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยข้ามแดน เพื่อไปตัดอ้อยที่ประเทศมาเลเซีย ด้วยเหตุผลการไปตัดอ้อยที่ไม่ต้องรอคิวตัดอ้อย ขณะเดียวกัน ช่วงที่มีการตกเขียวแรงงาน เป็นช่วงที่ทำให้แรงงานตัดอ้อยมีหนี้สินเพิ่มขึ้น มีวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้ และต้องเผชิญกับปัญหา ความทุกข์และความเสี่ยงต่างๆ

ในระหว่างการติดตามแรงงานอพยพตัดอ้อยที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แรงงานเยาวชนผู้หญิง 2 คนอายุ 14 ปี และ 15 ปี ได้เล่าว่า พวกเขาถูกมองจากแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ว่าตัดอ้อยขณะเดียวกัน คนกลุ่มอื่น ที่เป็นชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ได้มองว่าเป็นคนไทย ทำให้เขาไม่ยอมมาตัดอ้อยและอยากกลับบ้านให้เร็วที่สุดด้วยน้ำเสียงเหมือนจะร้องไห้ “...การที่พวกหนูพูดภาษาส่วย ซึ่งแตกต่างจากชาวบ้านในหมู่บ้านบริเวณตัดอ้อย ทำให้พวกเขาเข้าใจว่าเป็นคนเขมรที่มาตัดอ้อย เหมือนกัน และคนในพื้นที่ชอบดูถูกหาว่าพวกเราเป็นคน “สินความ” บอกไม่เชื่อ ห้ามไม่ฟัง ชอบไปขโมยหาของอยู่ของกินของชาวบ้านที่พวกเขาปลุกไว้...” ทั้งที่พวกเราไม่ได้ไปขโมย “...ถ้าเลือกได้ขอไปตัดอ้อยที่ไกลๆ ไปหากินที่ไกลๆ ที่ไม่ต้องมีคนรู้จักไกลจากหมู่บ้าน ไม่ต้องไปพบกับใครเลย...” แรงงานตัดอ้อยเยาวชน [9]

การดูถูกเหยียดหยามจากคนท้องถิ่น ถูกมองว่าเป็นแรงงานข้ามชาติ เป็นพวกที่ติดชอบใช้กำลัง เป็นแรงงานตัดอ้อยประเทศเขมร เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ภาษาส่วยที่เป็นภาษาถิ่นในการสื่อสารกัน

แม้ว่าแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยมีบัตรประชาชน เป็นพลเมืองไทย แต่ด้วยลักษณะทางชาติพันธุ์ถูกมองโดยรัฐเจ้าหน้าที่รัฐใน

ท้องถิ่น ว่าเป็นอื่น และส่งผลให้ได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่ได้เป็นพลเมืองไทย เช่น ระหว่างแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยระหว่างการเข้ารับบริการทางการแพทย์จะไม่ได้รับการเอาใจใส่ ไม่ค่อยซักประวัติ เหมือนคนในท้องถิ่น และการแสดงออกด้วยลักษณะท่าทางและน้ำเสียง ที่ไม่เป็นมิตร พูดเสียงดัง และแฟ้มประวัติการรักษาคนใช้แรงงานอพยพตัดอ้อยบ้านตุมจะถูกแหยกรวมไว้กับกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่มาจากประเทศกัมพูชา แรงงานเหล่านี้ต้องเสียเงินค่ารักษาพยาบาล เพราะสิทธิบัตรทองไม่สามารถใช้ได้

สรุปว่า แรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านตุม มีพัฒนาการกลายเป็นแรงงานตัดอ้อยในต่างถิ่นเป็นเวลานาน ส่วนหนึ่งเกิดจากบรรดาอำนาจท้องถิ่น ร่วมกับหัวหน้าสายโดยอาศัยระบบอุปถัมภ์กับแรงงานที่เป็นเครือญาติ ถูกมองว่าเป็นอื่นด้วยปัญหาทางชาติพันธุ์

5.2 การปรับตัวและวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยในต่างถิ่น

การติดตามแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านตุมที่เดินทางไปตัดอ้อยที่ จังหวัดมหาสารคามกลุ่มแรงงานตัดอ้อยจำนวน 5 ครอบครัว ที่จังหวัดสระแก้ว กลุ่มแรงงานตัดอ้อยจำนวน 17 ครอบครัว และที่จังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มแรงงานตัดอ้อย จำนวน 40 ครอบครัว พบว่า การปรับตัวของกลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อย กลุ่มชาติพันธุ์กูย เพื่อให้ตนเองมีชีวิตรอดตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงแรงงานเข้านอนในแต่ละพื้นที่จะไม่แตกต่างกันมากนัก ยกเว้นวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานตัดอ้อย แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามสภาพบริบท ทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่

วงจรชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านตุม จังหวัดศรีสะเกษ ที่ไปตัดอ้อยในที่ต่างๆ แรงงานเหล่านี้จะเริ่มตื่นนอนพร้อมๆกันประมาณ ตี 3 - 4 เพราะทุกทงจะได้อินเสียงดังเพื่อลุกขึ้นมาล้างข้าวเหนียวและประกอบอาหารทำกับข้าวในทุกๆเช้า คนที่ว่างก็จะเปลี่ยนกันไปทำภารกิจส่วนตัว เข้าห้องน้ำตามป่าไผ่ๆที่พัก ล้างหน้า แปรงฟัน ตั้งแต่เช้ามืด แรงงานผู้ชายในช่วงระหว่างนั้นก็จะไปยามหนูที่ได้ดักไว้ในตอนเย็น และกลับมาล้างมิดตัดอ้อยให้หมทุกตามจำนวนของแรงงาน ส่วนเด็กที่ติดตามครอบครัวที่ช่วยงานได้ก็จะมาช่วยทำงานบ้าน เช่น ล้างจาน กวาดขนา ในระหว่างทำกับข้าว ครอบครัวแรงงานเหล่านี้ก็จะกินกาแฟ สำหรับคนมีวิทยุก็จะเปิดให้ครอบครัวข้างๆได้ยินด้วย ครอบครัวที่มีเด็กเล็กจะต้องปลุกให้ตื่นทุกอย่างจะต้องแล้วเสร็จ ก่อนตะวันขึ้น ประมาณ ตี 5 ครึ่ง ทุกครอบครัวจะมาพร้อมกันหน้าที่พัก และเดินทางไปตัดอ้อยพร้อมกันทุกคน โดยมีหัวหน้าสายเป็นคนขับรถพาแรงงานและเด็กๆไปที่ไร่อ้อย พร้อมอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตัดอ้อยและอาหารและน้ำดื่มสำหรับเมื่อเช้าและมือเที่ยงของแต่ละวัน ระหว่างเดินทางถ้าผ่านร้านค้าหัวหน้าสายก็จะหยุดรถเพื่อให้เด็กๆซื้อขนม และแรงงานจะซื้อพวกเครื่องดื่มชูกำลัง

เมื่อมาถึงไร่อ้อยแรงงานผู้หญิงจะเตรียมสำหรับข้าว ส่วนหัวหน้าสายและแรงงานผู้ชายจะเดินละดูอ้อยในแต่ละบริเวณว่า มี

ความหนาแน่น อยู่บริเวณไหนบ้าง มากน้อย เท่าไหร่ ส่วนหัวหน้าสายก็จะทำฉลากโดยใช้ผ้าเอม්ර้อย ผาเครื่องตีม चुकालัง พร้อมหมายเลขเพื่อให้แรงงานแต่ละครอบครัวจับฉลาก เพื่อไม่ให้เกิดการได้เปรียบกันในการตัดอ้อย ในช่วงนี้ในแต่ละครอบครัวแรงงานจะรับประทานอาหารเช้า ครอบครัวไหนทานเสร็จก่อนก็สามารถตัดอ้อยได้เลยตามฉลากที่จับได้ เด็กจะถูกปล่อยให้วิ่งเล่นตามป่าอ้อย บางคนก็ออกหาอาหาร เช่น ขูดหนู ขูดจอมปลวก หรือบางคนก็ต้องเลี้ยงน้อง

ในระหว่างการตัดอ้อยถ้ารถบรรทุกอ้อยมากลุ่มแรงงานผู้ชายจะรู้ตัวทันทีว่าตัวเองจะต้องมาขึ้นอ้อย ถ้าแรงงานผู้ชายน้อยจะมาช่วยกันทั้งหมด ถ้าแรงงานผู้ชายมากจะแบ่งเป็นทีม โดยการสลับเปลี่ยนกันขึ้นอ้อย จนเสร็จ หลังจากนั้นแรงงานผู้ชายก็มาขายแรงงานผู้หญิงตัดอ้อยต่อ แรงงานจะทำงานแบบนี้ไปจนป่วยคล้อยขึ้นกับจำนวนอ้อยที่ตัดมากน้อย ประมาณ ปาย 4-5 โมงเย็นจากนั้นหัวหน้าสายหรือเจ้าแก๊วไร้อ้อยก็จะมานับจำนวนอ้อยที่ตัดได้ในแต่ละวันและจดบันทึก แรงงานผู้ชายจะช่วยกันเผาอ้อยแปลงใหม่ เพื่อทำทางกันไฟ จากนั้นแรงงานผู้ชายจะช่วยกันเผาอ้อยในแต่ละมุม ที่สำคัญจะต้องดูทิศทางลมให้ดีส่วนใหญ่จะนิยมเผาใต้ลมเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟไหม้แรงมากเกินไป ในระหว่างที่กำลังเผาอ้อยนั้น แรงงานจะจับหนู จับเต่า จับงู ที่วิ่งหนีไฟ เพื่อมาใช้ในการประกอบอาหาร เพราะนั่นคืออาหารที่เลิศรสสำหรับแรงงานตัดอ้อย และที่สำคัญแรงงานจะได้ไม่ต้องเสียเงินซื้อค่ากับข้าว แรงงานผู้ชายจะอยู่จนแน่ใจว่าไฟที่เผาอ้อยมอดดับสนิทระหว่างนั้นแรงงานบางคนก็ไปใส่บ่วงหนู หรือหาอาหารในบริเวณใกล้ๆ ไปด้วย

สำหรับแรงงานผู้หญิงก็จะกลับไปอาบน้ำให้ตัวเอง และลูกๆ พร้อมกับพักผ่อนและเตรียมอาหารเย็น และแต่ละครอบครัวจะกินอาหารเย็นในช่วงที่ใกล้เที่ยงกัน ประมาณ 6 โมงเย็นถึงทุ่มครึ่ง จากนั้นครอบครัวก็จะพักผ่อน บางครอบครัวก็ออกไปหาอยู่หากินตอนกลางคืน แรงงานตัดอ้อยส่วนใหญ่จะนอน ประมาณ สองทุ่มก็หลับแล้ว เพราะพวกเขาต้องทำงานทั้งวัน และบางครั้งเมื่อมีรถบรรทุกอ้อยมาขึ้นอ้อยในตอนกลางคืนแรงงานผู้ชายก็จะเป็นคนมาขึ้นอ้อยตามลักษณะที่กล่าวมาแล้วจนเสร็จ และตื่นนอนในช่วงเวลาเดิม วงจรชีวิตแรงงานก็จะเป็นเช่นนี้จนตัดอ้อยให้เจ้าแก๊วจนเสร็จ

กรณีที่เจ้าแก๊วไร้อ้อยให้แรงงานไปขึ้นอ้อยในเวลากลางวัน บางครั้งแรงงานตัดอ้อยก็ปิดโทรศัพท์ เพราะไม่อยากทำงานตอนกลางวัน เพราะเกรงว่าจะมีอันตราย และมีความเสี่ยง ทำให้รถติดหล่ม ต้องเสียเวลา ต้องเหนื่อยเพิ่มมากขึ้น และการต่อรองของแรงงานตัดอ้อยก็ไม่สามารถดำเนินการได้มากนัก เพราะจะต้องกระทำการผ่านหัวหน้าสาย ในการรับประกันการทำงานตัดอ้อยในที่ต่างๆ ท่ามกลางการเป็นแรงงานที่ยากลำบาก สิ่งที่แรงงานอพยพจะต่อรองได้ คือการเลือกนายจ้างเจ้าแก๊วไร้อ้อยที่ดี ในแถวภาคอีสาน เพราะนายจ้างให้ความสำคัญต่อแรงงานตัดอ้อยมากกว่า มีแหล่งน้ำ มีอาหารสามารถหาอยู่หากินได้ง่ายกว่า มีริมเงาของต้นไม้ในการพักอาศัยช่วงระหว่างตัดอ้อย หลีกเสี่ยงที่จะไม่ไปตัดอ้อยกับเจ้าแก๊วที่เอาไร้อ้อยเปรียบ หรือ

โหดร้ายทารุณ ขณะที่แรงงานตัดอ้อยส่วนใหญ่เลือกไม่ได้ เพราะตกอยู่ในวงจรหนี้สิน ซึ่งจำเป็นต้องเดินทางไปตัดอ้อยใช้หนี้เจ้าแก๊ว ซึ่งเป็นผลมาจากการตกเขียวแรงงาน

สำหรับรายได้ของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มนี้ คิดเป็นแบบเหมาหัวตัน ซึ่งหมายถึง แรงงานตัดอ้อยจะต้องจ่ายค่าครองชีพการอยู่ การกินเอง และดำเนินการตัดอ้อย การมัดอ้อย การรวบรวมอ้อย และการขึ้นอ้อยใส่รถบรรทุก หลังขายเสร็จ นำหนักอ้อยที่ขายได้ จะถูกนำมาเป็นค่าจ้างแรงงานตัดอ้อย คิดเป็นตัน (1,000 กิโลกรัม) โดยที่แรงงานตัดอ้อยแบกรับความเสี่ยงเองทุกขั้นตอน ค่าจ้างอ้อยเหมาราคา ค่าแรงตันละ 140 บาท อ้อยตัดสดคิด 150 บาท การขึ้นอ้อยใส่รถบรรทุก แรงงานตัดอ้อยจะตกลงกันว่าตันละ 50 บาท แต่ถ้ากลุ่มแรงงานตัดอ้อยเหนื่อยมากก็จะใช้รถคืบอ้อยโดยคิดให้เป็นตันละ 20 บาท พร้อมคนขับ ส่วนกลุ่มแรงงานที่ขึ้นจะได้ตันละ 30 บาท ส่วนที่เหลือก็คิดให้การตัดคำนวณเป็นมัดๆ ละ 1 บาทมีอ้อยประมาณ 15-25 ลำ ซึ่งแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ในแต่ละปี ครอบครัวแรงงาน 2 คน จะมีรายได้จากการตัดอ้อยเฉลี่ยประมาณ 3-4 หมื่น ขึ้นอยู่กับปริมาณอ้อยที่ตัดในแต่ละปี

รายได้ที่เกิดขึ้นจากการตัดอ้อย โดยส่วนใหญ่แล้วครอบครัวจะนำไปจ่ายหนี้เจ้าแก๊ว น้อยรายที่จะมีเงินเหลือ หลังจากหักการใช้หนี้แล้ว แรงงานตัดอ้อยจะนำเงินสด และเงินที่ตกเขียวแรงงานในรอบใหม่มาใช้ในหลายลักษณะ เช่น การชำระหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ การซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ซ้อมปุ๋ย ซ้อมยาฆ่าวัชพืช เพื่อการศึกษาของบุตร ซื้อข้าวสาร ใช้ในชีวิตประจำวันและงานสังคมต่างๆ บางคนก็ใช้เป็นค่าตอบแทนงานให้ลูก แต่ละคนแตกต่างกันไป นอกจากนั้นแรงงานตัดอ้อยที่เป็นวัยรุ่นก็จะนำไปเข้าซื้อ โทรศัพท์ รถมอเตอร์ไซด์ ซึ่งเป็นบริการบริโภคความทันสมัยเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ

5.3 ความเสี่ยง ความทุกข์ และปัญหาสุขภาพของแรงงานตัดอ้อย

การเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม บ้านตุม มีความเสี่ยง เช่น การที่แรงงานต้องรอตัดอ้อยเป็นเวลานานๆหลายวัน ไม่มีงานต่อเนื่องหยุดหลายวัน ด้วยเหตุผลที่ต้องรอรถขนอ้อย และต้องรอคิวโควต้าอ้อย นั้นแสดงว่าแรงงานเหล่านี้มีความเสี่ยงที่จะไม่มีรายได้เพียงพอสำหรับการใช้หนี้ที่ตกเขียวแรงงานกับเจ้าแก๊วไร้อ้อย

ความทุกข์ของแรงงานตัดอ้อย มีหลายประการ เช่น กรณีการเสียชีวิตของเด็กในปีพ.ศ. 2553 ที่เด็กถูกรถชนเพราะวิ่งไล่ตามหนู และในปีพ.ศ. 2554 เด็กเสียชีวิตอีกจำนวน 2 คน คนแรกอายุ 1 ปี เสียชีวิตเพราะตกกระตักน้ำดื่มของแม่เพราะเด็กกำลังเริ่มหัดเดิน คนที่สอง เด็กอายุ 2 ปี กำลังนอนหลับที่เปลใกล้ๆรถบรรทุกอ้อย พออลยหลังคนขับมองไม่เห็น เลยโดนเหยียบ เพราะผู้ปกครองมัวแต่ตัดอ้อยใช้หนี้ และ กรณีที่มีแรงงานตัดอ้อยไปคลอดลูกในป่าอ้อย ทำให้เด็กแรกเกิดต้องไปอาศัยอยู่ในขนา มีสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการของเด็ก การที่ไม่ได้มีการรักษาและดูแลตามระบบสาธารณสุขตามมาตรฐาน และเมื่อปีที่แล้วเด็กอายุ 2 ปีก็ต้องเสียชีวิตที่บ้านตุม เพราะแม่อุ้มท้องใกล้คลอดและมาเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อย เด็กคลอดที่

โรงพยาบาล แต่เด็กก็ติดเชืระหว่างการอยู่ที่หน้าและกลับมาตายในที่สุด

ปัญหาด้านสุขภาพของแรงงานอพยพตัดอ้อย ผู้วิจัยพบว่า แรงงานตัดอ้อยมีปัญหาเนื่องจาก ต้องนอนเด่นๆ ไม่มีไฟฟ้า ต้องอาบน้ำสระทุกวันที่มีแต่สารเคมีเป็นเบื้อน อาหารและน้ำดื่มที่ไม่สะอาดและไม่ถูกสุขลักษณะ สภาพอากาศที่ร้อนบ้าง หนาวบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การทำงานหนักของแรงงานตั้งแต่ ตัดอ้อยมัดอ้อย รวมอ้อย และขึ้นอ้อย ทำให้พวกเขา ต้องเป็นเป็นไข้ ปวดหัว อ่อนเพลีย ปวดกล้ามเนื้อ บางครั้งมีปัญหาเกี่ยวกับผิวหนัง เพราะต้องทำงานกลางแจ้งที่ร้อนระอุ ทำงานกลางแจ้งตลอดเวลา ผิวหนังสัมผัสกับสารเคมีจำนวนมากจากการบำรุงตัดอ้อย จากฝุ่นที่เฝ้าใบอ้อย และแรงงานมีปัญหาเรบบทางเดินอาหาร ระบบขับถ่าย อาหารเป็นพิษ เนื่องจากการจัดสุขาภิบาลไม่ดี ไม่มีห้องน้ำ ห้องส้วม

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นปัญหาที่แรงงานอพยพตัดอ้อย กลุ่มชาติพันธุ์ทุกที่ต้องเผชิญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการไม่มีคุณภาพชีวิตที่ดีของแรงงานตัดอ้อย และด้วยเหตุนี้แรงงานอพยพตัดอ้อยจึงต้องหายากินประจำ เช่น ยาพาราเซตามอล ยาแก้ปวด ยาแก้คัน ซึ่งยารักษาโรคบางส่วนจะขอเบิกจากสถานีนอนมัยบ้านตุม แต่ยาที่นอนมัยไม่เพียงพอ ทำให้แรงงานต้องซื้อเพิ่มเติม ในระหว่างที่ผู้วิจัยติดตามแรงงานตัดอ้อยแรงงานต้องกินยาแก้ปวดตลอดหลังเลิกจากตัดอ้อย

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเป็นแรงงานตัดอ้อยที่มีเด็กในวัยเรียนติดตาม ทำให้เด็กต้องขาดเรียนที่บ้านตุม ทำให้เด็กส่วนหนึ่งต้องเรียนซ้ำชั้น แต่ส่วนใหญ่ต้องออกโรงเรียนกลางคัน และต้องไปเป็นแรงงานตัดอ้อยช่วยพ่อแม่ เพื่อให้มีรายได้มาใช้หนี้

ด้วยสภาพดังกล่าวข้างต้น แรงงานตัดอ้อยจึงมีความรู้สึกว่าคุณเองต้องตำ ดั่งคำกล่าวของแรงงานตัดอ้อยคนหนึ่งที่กำลังกับผู้วิจัยว่า

“...พอกับแม่มันโง่แล้วที่มาตัดอ้อย ปีนี่ผมก็ยั้งเอาลูกของผมมาโง่ด้วยกันอีก...”[10]

สรุปได้ว่า ความทุกข์ของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก บ้านตุม จึงไม่ใช่แค่ความทุกข์ทางด้านร่างกาย แต่เป็นความทุกข์เชิงสังคม จากการมีชีวิตของการเป็นแรงงานที่ด้อยค่า

5.4 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก

จากการสัมภาษณ์แรงงานอพยพตัดอ้อย การสนทนากลุ่มในช่วงการเก็บข้อมูลในที่ต่างๆและช่วงการจัดเวทีเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยในหมู่บ้านตุม กลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อยมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ได้แก่ การแก้ไขปัญหาค่าการตกเขี้ยวแรงงาน และเป็นหนี้ของแรงงานตัดอ้อย รวมถึงให้เฝ้าแก่ไร่อ้อยเพิ่มรายได้ที่เป็นค่าตอบแทนจากการตัดอ้อยให้มากขึ้น รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลให้กับแรงงานอพยพตัดอ้อยด้วย
2. ด้านสาธารณสุข ได้แก่ อยากให้มีการจัดระบบการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของแรงงานตัดอ้อย มีไฟฟ้า มีห้องน้ำ รวมถึงการป้องกันและรักษาพยาบาลที่ครอบคลุมสิทธิประโยชน์ต่างๆ
3. ด้านการศึกษา ได้แก่ อยากให้มีการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเด็กที่ติดตามครอบครัว กลุ่มเยาวชนที่นออกจากโรงเรียนกลางคันกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อ รวมถึงกลุ่มแรงงานอพยพตัดอ้อยด้วย

4. ด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ จำนวนแรงงานตัดอ้อยที่อยู่อาศัยไม่มากต่อการตัดอ้อยในแต่ละพื้นที่ อยากให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงาน และมีกิจกรรมด้านบันเทิงภายในที่อยู่อาศัย รวมถึงในช่วงเวลาว่างอยากให้เกิดแก่งพลาไป พักผ่อนหย่อนใจ พาไปเที่ยวบ้าง

5. ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวแรงงาน อยากให้เฝ้าแก่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร น้ำดื่มที่สะอาดที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม รวมถึงพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนที่ติดตามครอบครัวแรงงาน

6. ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อยากให้หน่วยงานต่างๆเข้ามาสนับสนุนอาชีพเสริมในหมู่บ้านตุม ให้การกระจายรายได้ในครัวเรือน ไม่ต้องมาเป็นแรงงานอพยพในที่ต่างๆ ให้เกิดรายได้และรายจ่ายให้สามารถเก็บออมในระดับครอบครัวได้ และช่วยเหลือดูแลเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่ได้ติดตามแรงงานมาด้วย

7. ด้านความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน ของแรงงานอพยพตัดอ้อย ทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านตุม และในช่วงที่แรงงานอพยพตัดอ้อยต้องเดินทางไปในพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาเกี่ยวกับสภาพจิตใจ การสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ความปลอดภัยมั่นคงและความก้าวหน้าในชีวิต

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

การศึกษา เรื่องวิถีชีวิตแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก ภายใต้การระดมทุนของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อย โดยศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ทุก บ้านตุม ตำบลตุม อำเภอศรีรัตนงจังหวัดศรีสะเกษ ที่เดินทางมาตัดอ้อยที่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง วิถีการดำรงชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุกบ้านตุม ภายใต้อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลเพื่อการส่งออกโลก ที่ทุนไทยใช้วิถีการระดมทุนแบบบุพกาล ทำให้กลุ่มแรงงานตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก ต้องตกเป็นแรงงานอพยพตัดอ้อยมานานกว่า 30 ปี ถูกมองว่าเป็นคนอื่นด้วยปัญหาทางชาติพันธุ์ แรงงานเหล่านี้ต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองมีชีวิตรอดในการต่อสู้ดิ้นรน มีความยากลำบากในการทำมาหากิน ต้องเผชิญกับความทุกข์ ปัญหาสุขภาพ และความเสี่ยงต่างๆ

ประการที่สอง ข้อเสนอของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจรายได้ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงาน ภาวะเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงความมั่นคงในชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก ภายใต้การผลิตอ้อยน้ำตาลของไทย มีบทบาทสำคัญในการเป็นสายพานการผลิตอ้อยและน้ำตาลป้อนสู่ตลาดโลก การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงลำพัง ต้องอาศัยหน่วยงานทางวิชาการ ภาครัฐ และภาคประชาสังคมร่วมมือกัน

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการที่แรงงานอพยพตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์ทุก บ้านตุม อยู่ภายใต้การผลิตอ้อยน้ำตาลของไทย มีบทบาทสำคัญในการเป็นสายพานการผลิตอ้อยและน้ำตาลป้อนสู่ตลาดโลก แต่พวกเขา กลับมี

- คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเสนอในแนวทางปฏิบัติและแนวทางระดับนโยบาย ดังนี้
1. ให้แก้ไขพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาล พ.ศ.2527 ด้วยการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับแรงงานตัดอ้อยและ รัฐ ควรนับว่าคนกลุ่มนี้ คือแรงงานที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน
  2. ให้องค์กรภาครัฐและภาคสังคมต่างๆที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานอ้อยตัดอ้อย
- ### 7. กิตติกรรมประกาศ
- งานวิจัยศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตแรงงานอ้อยตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย จังหวัดศรีสะเกษ ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ สาลี รองศาสตราจารย์ ดร.บัวพันธ์ พรหมพักพิง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูง
- ขอขอบพระคุณทีมวิจัยนักสื่อสารเกษตรพันธสัญญา ที่ร่วมในการเก็บข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะ ในการทำวิจัย
- ขอขอบพระคุณ ทีมวิจัยชาวบ้าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พี่น้องบ้านตุม ตำบลตุม อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ทุกคน ที่ให้ความเมตตาและความเอื้ออาทรผู้วิจัยระหว่างที่เข้าไปใช้ชีวิตในหมู่บ้าน และระหว่างการเดินทางไปในพื้นที่ต่างๆ
- ขอขอบพระคุณ พ่อ แม่ และครอบครัวภรรยา และลูกๆ ทุกคนที่คอยสนับสนุน และให้กำลังใจตลอดการทำงานวิจัยนี้
- ### 8. การอ้างอิง
- [1] สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, “รายงานพื้นที่ปลูกอ้อยของประเทศ ปีการผลิต 2553/2554,” สรุปลานการณพื้นที่ปลูกอ้อยปีการผลิต 2553/54. <<http://www.ocsb.go.th/upload/journal/fileupload/923-5826.pdf>> เข้าวันที่ 10 กรกฎาคม 2554.
- [2] แรงงานอ้อยตัดอ้อยกลุ่มชาติพันธุ์กูย บ้านตุม,หัวหน้าสาย , เจ้าของไร่อ้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , อุบล สวัสดิ์ผล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่พื้นที่ตัด อ้อยจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสระแก้ว จังหวัด ช่วงปีพ.ศ. 2554 ถึงปี พ.ศ. 2555.
- [3] เครือข่ายวิชาการเพื่อความเป็นธรรมแก่เกษตรกรในระบบพันธสัญญา, “ระบบโควตา และพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย:ปัญหาความไม่เป็นธรรมจากการผลิตอ้อยและน้ำตาลทรายของไทยในระบบตลาดโลก”, บทความ. 2554.
- [4] de Certeau, Michel, “The Practice of Everyday life”, Translated by Steven Rendall, Berkeley, Los Angeles and London : University of California Press, 1984.
- [5] ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, “กลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาว ที่ทำงานในประเทศไทย ภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภาคกลุ่มน้ำโขง”. วิทยานิพนธ์ ป.ร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- [6] ไพรศุรย์ มีกุล, “การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ศึกษากรณีไทยกวย”. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531.
- [7] ธวัช ปุณโณ, “พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน, รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ทก, 2526.
- [8] Komatra Chuengsatiansup, “Living on the Edge: Marginality and Contestation in the Kui Community of Northeast Thailand”, Thesis (Ph. D.) Harvard University, 1998.
- [9] นัท และป๊อบ (นามสมมุติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , อุบล สวัสดิ์ผล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่พื้นที่ตัดอ้อยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาอำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 18 เดือนกุมภาพันธ์ 2555.
- [10] นายเชียว (นามสมมุติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , อุบล สวัสดิ์ผล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่พื้นที่ตัดอ้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 เดือนมกราคม 2555